

PASAULES MODELIS – ciemats ar 100 iedzīvotājiem

Pasaulē mēs esam ļoti dažādi. Ja visas pasaules iedzīvotājus mēs proporcionāli pārnestu uz ciematu ar 100 ļaudīm, tad ciemā dzīvotu:

- 57 aziāti
- 21 eiropietis
- 14 amerikāņi
- 8 afrikāņi
- **pēc dzimuma**
 - 52 sievietes
 - 48 vīrieši
- **pēc piederības rasei**
 - 43 baltā rase
 - 36 mongoloīdā rase
 - 7 negroīdā rase
 - pārējie piederētu jauktajām vai pārejas rasēm
- **pēc reliģiskās piederības**
 - 30 kristieši
 - 70 piederētu pie citām reliģijām
- **pēc seksuālās orientācijas**
 - 89 heteroseksuāli
 - 11 homoseksuāli

6 personām piederētu 59% visu īpašumu, un visi 6 būtu no ASV,
80 cilvēku dzīvotu zem iztikas minimuma,
70 būtu analfabēti,
50 justu pastāvīgu izsalkumu,
1 cilvēks būtu tuvu nāvei,
1 cilvēks būtu gatavs dzimt,
1 (tiešām tikai vienai) personai būtu augstākā izglītība,
1 cilvēkam būtu dators.

Ja uz pasauli skatāmies no šīs perspektīvas, jāatceras, ka par pasauli nepieciešama lielāka izpratne, un vēl kas interesants:

- Ja šodien jūties vairāk vesels nekā slims, tu esi laimīgāks par vismaz 500 miljoniem cilvēku, kuriem ir neārstējamas kaites,
- Ja tev ir jumts virs galvas, drēbes, ēdamais, iejūtība un izglītība, un ledusskapis, tu esi bagātāks par 75% pasaules iedzīvotāju,
- Ja tev ir konts bankā un mazliet naudas kabatā, tu pieder pie 8% pasaules bagātnieku,
- Ja tavi vecāki vēl ir dzīvi un dzīvo kopā ar tevi, tas ir liels retums pasaulē!

Ja tu esi izlasījis šo, vari justies laimīgāks par 2 miljardiem cilvēku, jo tu proti lasīt!

*Mīli, it kā tev neviens nekad nebūtu darījis pāri!
Dejo, it kā tevi neviens nenovērotu!
Dziedi, it kā neviens neklausītos!
Dzīvo, it kā debesis būtu uz zemes!*

(Dr. Rainers Intvens, Ķelnes Universitāte)

LATVIJAS VIETA PASAULES KARTĒ

Jebkurai valstij ir svarīgi, kurā pasaules vietā tā atrodas jeb kāds ir tās **ģeogrāfiskais stāvoklis**. Atrašanās vieta ļoti ietekmē saimniecības attīstības iespējas. No tā, savukārt, ir atkarīgi valsts iedzīvotāju dzīves apstākļi. Bieži ģeogrāfiskajam stāvoklim ir liela nozīme pat pasaules politiskajos notikumos.

Latvija ir Eiropas valsts, kas atrodas Baltijas jūras krastos. Latvija un Baltijas jūra ir nešķirami jēdzieni. Jūra Latvijas piekrastē ir brīva no ledus visu gadu, tāpēc tajās kuģi var iebraukt arī visu gadu. Mūsu ostas var sekmīgi konkurēt ar citu valstu ostām.

Brīva pieeja Baltijas jūrai un tālāk Atlantijas okeānam veicinājuši kuģniecības un tirdzniecisko sakaru attīstību. Cauri mūsu zemei izsenis gājuši nozīmīgi tirdzniecības ceļi no rietumiem uz austrumiem. Senatnē svarīgi satiksmes ceļi bija arī daudz upju – Daugava, Lielupe, Venta, Salaca.

Latviju kopā ar Lietuvu un Igauniju pasaulē pazīst kā trīs Baltijas valstis. Taču visas šīs trīs valstis atrodas Eiropas ziemeļu daļā un kopā ar Zviedriju, Somiju, Norvēģiju, Dāniju un Islandi veido Ziemeļeiropas reģionu.

Uzdevumi:

1. Kuras valstis apskalo Baltijas jūra. (Informāciju meklē ģeogrāfijas atlantā)

Valsts	Galvaspilsēta	Attālums no Rīgas
<i>Piemēram:</i> Igaunija	Tallina	260 km

2. Kuras valstis pasaulē pazīst kā Baltijas valstis _____
Kuras ir Ziemeļeiropas valstis _____
3. Zemeslode ir sadalīta 24 laika joslās. Katrā joslā laiks, ko redzam pulkstenī, atšķiras no blakus joslu laika par 1 stundu. Latvija un Rīga atrodas 2. (Rīgas) laika joslā. Cik ir pulkstens citās Eiropas pilsētās, ja Rīgā tas ir 10.00 (*skatīt atlantā*).
Parīzē _____ Londonā _____ Prāgā _____
Lisabonā _____ Maskavā _____ Stokholmā _____
Kas jādara tev ar pulksteni, ja ierodies šajās pilsētās?

DABĪGAIS PIEAUGUMS PASAULĒ

Zinot zemo dzimstību Latvijā, mums varētu likties, ka visā pasaulē ir līdzīgas problēmas. Atcerēsimies, ka Latvijā dzimstība ir viena no zemākajām visā pasaulē, tā ir zemāka par mirstību, tāpēc valsts iedzīvotāju skaits samazinās. Šādu procesu sauc par **depopulāciju**.

Taču atcerēsimies, dzimstības līmeni Āfrikā, Āzijā un arī Amerikā. Ja Latvijā vienai sievietei dzīves laikā vidēji ir 1,6 bērni, tad Āfrikā – 5,4, Dienvidaustrumāzijā – 4, bet Latīņamerikā - apuveni 3.

Tai pašā laikā visā pasaulē ir uzlabojusies medicīniskā palīdzība, izglītība un arī palīdzības sniegšana dažādu nelaimju gadījumos. Rezultātā samazinās mirstība, palielinās mūža ilgums un iedzīvotāju skaits visā pasaulē strauji pieaug.

Visā garajā laika posmā, kopš cilvēks apdzīvo Zemi, pasaules iedzīvotāju skaits ir pieaudzis, taču lēni. Pirmo miljardu tas sasniedz pirms nepilniem 200 gadiem – 1820. gadā. Kopš tā laika strauji aug cilvēku skaits uz Zemes.

XX gadsimtā noticis visstraujākais iedzīvotāju skaita pieaugums pasaulē. Ja 1920. gadā pasaulē dzīvoja 2 miljardi cilvēku, tad jau pēc nepilniem simts gadiem tas ir trīskāršojies – tagad tas ir vairāk kā 6 miljardi. Šo ļoti straujo pieaugumu sauc par “**demogrāfisko sprādzienu**”. Prognozē, ka vēl pēc simts gadiem tas varētu būt no 10 līdz 14 miljardiem.

Tas, savukārt, saasina ļoti daudz problēmu, kuras uz Zemes izraisa cilvēks. Tās vairs nav tikai vienas valsts vai reģiona, bet visas planētas iedzīvotāju problēmas. Tāpēc tās sauc par “**globālajām problēmām**”.

Uzdevumi:

Uzraksti, ko nozīmē šie jēdzieni:

Depopulācija _____

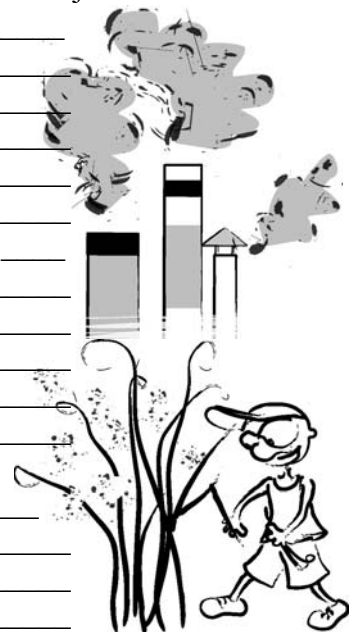
Demogrāfiskais sprādziens _____

Globālās problēmas _____

Kādas, pēc tavām domām, rodas problēmas visā pasaulē, strauji pieaugot iedzīvotāju skaitam uz Zemes? _____

Kuras no šīm problēmām mūsu valsti pagaidām skar mazāk? _____

Vai tu pats esi izjutis, kā globālās problēmas ietekmē tavu dzīvi? _____

DZĪVES KVALITĀTE

Kopš 1990. gada ANO (Apvienoto Nāciju Organizācija) cilvēku labklājības jeb dzīves kvalitātes raksturošanai iesaka izmantot īpašu rādītāju – **tautas attīstības indeksu (TAI)**. Tā aprēķināšanā izmanto trīs rādītājus:

1. mūža ilgumu,
2. izglītības līmeni,
3. iedzīvotāju ienākumus.

Visaugstākā TAI vērtība var būt 1, viszemākā – 0.

Ja TAI ir lielāks par 0,8, valsts ir augsti attīstīta. Ja TAI ir no 0,5 līdz 0,8 – vidēji attīstīta, bet, ja TAI ir zemāks par 0,5 – valsts ir mazattīstīta.

Latvijā 1999. gadā šis indekss bija 0,791, un pēc šī rādītāja mēs ierindojāmies 50. vietā pasaulē (pavisam pasaulē ir nedaudz vairāk kā 200 valstis). Igaunija šai pašā laikā bija 44. vietā, Lietuva – 47. vietā.

Salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, Latvijā ir īsāks iedzīvotāju vidējais mūža ilgums, nelieli ienākumi, bet augsts iedzīvotāju izglītības līmenis.

Visaugstākā dzīves kvalitāte ar TAI vērtību 0,936 ir Austrālijā, Kanādā un Zviedrijā. Zemākās TAI vērtības bija tādās Āfrikas valstīs kā Sjerraleone (0,258), Etiopija (0,321), Mozambika (0,323).

Jebkurš no mums grib dzīvot labi un lepoties ar to, ka dzīvo attīstītā valstī, tātad jāuzlabo tie rādītāji, kuri nosaka, kāda ir dzīves kvalitāte.

Uzdevumi:

Latvijā iedzīvotāju pārtikas patēriņš daudz neatšķiras no pārējo eiropiešu pārtikas patēriņa. Dienā tas vidēji ir 2293 kcal uz 1 iedzīvotāju. *Vai tas nozīmē, ka mēs ēdam pietiekoši un pareizi? Kā tas ietekmē dzīves kvalitāti?*

Piecdesmit gadi PSRS sastāvā jūtam pasliktinājuši Latvijas iedzīvotāju nodrošinājumu ar dzīvokļiem. Attīstītajās valstīs parasti izvēlas tik lielu dzīvokli, lai katram ģimenes loceklim būtu atsevišķa guļamistaba.

Vai dzīvokļa kvalitāte iespaido dzīves kvalitāti?

Lai raksturotu izglītības līmeni, ņem vērā analfabētu skaitu valstī. Apmēram 4/5 iedzīvotāju Latvijā ir vidējā un augstākā izglītība.

Kā izglītības līmenis ietekmē dzīves kvalitāti?

VIDE, KURĀ ES DZĪVOJU

Viss, kas ir ap cilvēku, ir viņa vide.

Uzraksti, kas ir tava vide _____

Tagad pārdomā, kas no uzrakstītā ir dabas vide un kas – cilvēka veidota?

Kā cilvēks izmanto vidi? _____

Visu savai dzīvei nepieciešamo cilvēks iegūst no dabas vides. Nav neviena izstrādājuma, kuram izejvielas cilvēks neņemtu no dabas.

Padomāsim, ko cilvēks iegūst no

- gaisa _____
- ūdens _____
- augsnes _____
- iežiem zem augsnes kārtas _____
- _____
- _____
- augu valsts _____
- _____
- _____
- dzīvnieku valsts _____
- _____

Vai lielākā daļa no tevis nosauktā tiek izmantota saimniecībā (jā/nē) _____

Kā ekonomikā sauc to dabas daļu, ko izmanto ražošanā _____

Vai viss, ko cilvēks paņem no dabas, tiek izmantots gatavajā produktā _____

Atkritumu problēma

- 1 tonna atkritumu gala rezultātā ir jau radījusi 5 tonnas atkritumu ražošanas stadijā un 20 tonnas atkritumu ieguves procesā
- Pēc ANO Attīstības Programmas datiem:
 - katru gadu veidojas 720 miljardi tonnu atkritumu;
 - no tiem 440 miljardi, t.i., vairāk kā puse - attīstītajās valstīs;
 - viens amerikānis vidēji saražo 0,75 tonnas atkritumu ik gadu.

Dānijā kopš 1977.gada aizliegts lejamu produktu tarā izmantot vienreiz lietojamu iepakojumu, uz alu tas attiecas kopš 1981.gada. Tā rezultātā otru reizi izmanto 99,6% pudeles un bundžiņas.

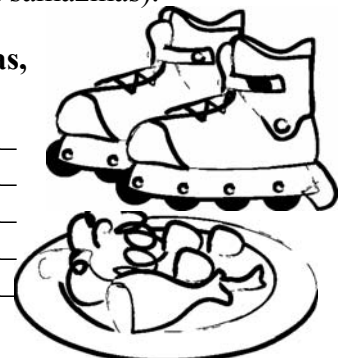
Vienas alumīnija bundžiņas pārstrāde otru reizi ekonomē tik lielu enerģijas daudzumu, cik sadedzinot 2 litrus benzīna, stikla otrreizēja pārstrāde ekonomē enerģiju par 30%.

Cilvēku skaits uz zemes _____ (pieaug vai samazinās).

Cilvēku vajadzības un vēlmes iegūt preces _____ (pieaug vai samazinās).

Dabas resursi, no kā ražo preces, _____ (palielinās vai samazinās).

Tā ir ekonomikas pamatproblēma – **vēlmes un vajadzības ir neierobežotas, bet resursi ierobežoti.** Ko darīt? Kādi ir tavi priekšlikumi?

Pēc ražošanas un produktu izlietošanas pāri paliek atkritumi. Kur tos liek? _____

Varbūt viss, kas tiek vests uz izgāztuvēm, nav tikai atkritumi? Varbūt daudz no tā, ko ikdienā vienkārši izmetam, varam izmantot otru reizi vai arī pārstrādāt jaunā izstrādājumā?

Daudz attīstīto valstu atkritumu šķirošana ir katra cilvēka pienākums. Tur atkritumi kļuvuši par svarīgu izejvielu, no kā otrreiz tiek ražota produkcija. Arī pie mums pakāpeniski tiek ieviesta atkritumu šķirošana.

Grupu spēle – “Atkritumu šķirošana”

Skolēni sadalās grupās.

Katrs atnes uz stundu kādu maisiņu ar lietām, ko būtu paredzēts mest atkritumu konteinerī - stikla pudeli, plastmasas maisiņu, metāla kārbu, avīzi vai žurnālu, vecu pildspalvu, iepakojuma kasti un citus pārpalikumus. Katra grupa saliek visus savus “atkritumus” kopā. Skolotājs noliek maisus atbilstošās krāsās uz kuriem uzlīmēti uzraksti “Papīrs”, “Stikls”, “Plastmasa”. Skolēni grupās vienojas, kurā maisā liekami katrs no atkritumiem. Par strīdīgiem jautājumiem prasa padomu skolotājam.

Kad viss sašķirots, izanalizējiet, kādas bija grūtības darbā.

Tālāk kopīgi noskaidrojiet:

- no kā dabā ņemtas izejvielas katra maisa satura iegūšanai _____

- kā tālāk šos sašķirotos atkritumus var izmantot _____

- kāds vēl ir labums no šķirošanas _____

Desmit vienkārši padomi par atkritumiem:

1. Nepērc nevajadzīgas lietas un preces vairākos iepakojumos;
2. Nopirktās preces liec savā auduma maisiņā;
3. Ir preces, kuras kopā var lietot vairāki cilvēki, piemēram, gludeklis, grāmatas...
Varbūt tās nav jāpērk katram?;
4. Šķiro atkritumus un iemāci to darīt citiem;
5. Nevairo atkritumus, pērkot vienreizējas lietošanas preces;
6. Nemet atkritumos apģērbu - varbūt to var pāršūt, atdot labdarības organizācijām, vai izmantot par lupatām;
7. Taupī papīru, tam var rakstīt uz abām pusēm;
8. Pat nobirušas Ziemassvētku eglītes stumbru var izlietot lietderīgi. (Kā? _____)
9. Ja bojātu sadzīves tehniku nav iespējams salabot, nodod to sadzīves tehnikas savākšanas punktos. Tie veidojas pie lielveikaliem;
10. Bīstamos atkritumus – baterijas, dzīvsudraba termometrus, medikamentus, dienasgaismas spuldzes – nekad nemet sadzīves atkritumu urnā.

Neved atkritumus uz mežu, bet atstāj tos pilsētā – tur tie ir radušies!